

Андрій Колесников

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-8365-7598>

УДК 811.161.2'36

DOI: 10.31558/1815-3070.2026.51.3

СЛОВОЗМІНА ЗАЙМЕННИКОВИХ ПРИКМЕТНИКІВ: ПАРАДИГМОЛОГІЧНА ДЕСКРИПЦІЯ

У статті здійснено парадигмологічний опис словозміни займенникових прикметників сучасної української мови, яка характеризується більшою варіативністю порівняно зі словозміною незайменникових прикметників. Типологію відмінювання займенникових прикметників узагальнено за такими параметрами структури парадигм, як: змінюваність / незмінюваність за відмінками; ступінь наближеності флексій до словозміни автосемантичних прикметників; наявність у словозміні займенникових прикметників ознак відміни автосемантичних прикметників твердої, м'якої та мішаної груп; складність словотвірної будови займенникових прикметників; реалізація грамеми кличного відмінка; наявність варіантних відмінкових форм, пов'язаних з інтерпозицією прийменника.

Ключові слова: парадигма, грамема, займенниковий прикметник, словозміна, відмінювання, неповнота, лакунарність.

INFLECTION OF PRONOMINAL ADJECTIVES: PARADIGMOLOGICAL DESCRIPTION

The article provides a paradigmatic description of the inflection of pronominal adjectives in modern Ukrainian, which is significantly more variable than the inflection of non-pronominal adjectives. The types of declension of pronominal adjectives are generalized according to the following parameters of paradigm structure: changeability or unchangeability by case; degree of similarity of inflections to the inflection of autosemantic adjectives; the presence in the inflection of pronominal adjectives of features of the declension of autosemantic adjectives of the hard, soft, and mixed groups; the complexity of the word-formation structure of pronominal adjectives; the realization of the vocative case; the presence of variant case forms associated with the interposition of a preposition.

Keywords: paradigm, grammeme, pronominal adjective, inflection, declension, incompleteness, lacunarity.

Постановка наукової проблеми та її актуальність. Опис частиномовної системи української мови на сучасному етапі розвитку і досліджень цієї мови потребує оновлення, що передбачає, по-перше, відмову від орієнтації на дескриптивні моделі російської мови та від тенденції до перенесення їх на український мовний матеріал, що було характерним для українського мовознавства

Цитування: Колесников А. Словозміна займенникових прикметників: парадигмологічна дескрипція. *Лінгвістичні студії Linguistic Studies*. 2026. № 51. С. 43–65. <https://doi.org/10.31558/1815-3070.2026.51.3>

Citation: Kolesnykov, A. (2026). Slovozmina zaimennykovykh prykmetnykiv: paradyhmolohichna deskryptsiia. [Inflection of pronominal adjectives: paradigmological description]. *Linhvistychni studii Linguistic Studies*, (51), 43–65. [In Ukrainian]. <https://doi.org/10.31558/1815-3070.2026.51.3>

Статтю опубліковано на умовах відкритого доступу за ліцензією CC BY-NC-ND license (<https://creativecommons.org/licenses/by-nc-nd/4.0/>).

радянської доби; а по-друге – урахування нових наукових емпіричних даних і сучасних наукових підходів, методів та дослідницьких процедур. Зокрема, у галузі морфології варто переглянути потрактування науки про частини мови як про «граматичне вчення про слово», успадковане з російської моделі опису граматики, натомість перспективним є розвиток підходу до морфології як парадигмології, у межах якої об'єктом спостереження постають словоформи, а узагальнення їхнього граматичного функціонування реалізується через об'єднання в морфологічні парадигми. Типологізація таких парадигм становить підґрунтя для створення об'єктивної дескрипції частиномовної системи української мови.

Аналіз досліджень цієї проблеми. Функційний підхід до опису частиномовної системи української мови, що становить концептуальну основу парадигмологічної методології, реалізований у працях І. Р. Вихованця, К. Г. Городенської, А. П. Загнітка та ін. В україністиці є досвід і практичного застосування власне парадигмологічного підходу при створенні лінгводидактичних праць (Алексієнко та ін. 2013; Колесников 2020; Колесников, Делюсто 2025). До вагомих здобутків української граматики належать також лексикографічні граматичні джерела (ГСУЛМ), зокрема й електронні (ГСУМЛЕ, СУ).

Мета і завдання дослідження. Метою дослідження є опис словозміни займенникових прикметників на засадах парадигмологічної методології та її подальше теоретичне уточнення. Завдання дослідження: визначити залежність класифікації словозмінних типів від семантичних розрядів займенникових прикметників і від повноти їхніх словозмінних парадигм; диференціювати займенникову та власне прикметникову парадигматику займенникових прикметників; спроектувати принципи класифікації словозмінних типів автосемантичних прикметників на займенникові.

Об'єкт і предмет дослідження. Об'єктом дослідження є словозміна займенникових прикметників з погляду структури їхніх парадигм у зіставленні зі структурою парадигм автосемантичних прикметників та інших частин мови. Предметом дослідження є система форм і значень займенникових прикметників у межах різних типів парадигм.

Опис фактичного матеріалу та методів. Джерелами фактичного матеріалу для дослідження слугували описи словозміни займенникових прикметників (Вихованець, Городенська 2004; Алексієнко та ін. 2013, Вихованець та ін. 2017), зразки їхніх парадигм у ГСУЛМ, ГСУЛМЕ та в інших лексикографічних джерелах – як граматичних (СУ), так і лексичних (СУМ 11), а також результати спостереження за відповідними словоформами та їхнім лексичним наповненням в українській мові. У дослідженні було застосовано методи спостереження, функційний метод граматики (прийом аналізу від форм до значень і від значень до форм, градуальний (континуальний) підхід до явищ граматики, що передбачає фіксацію не лише протиставлюваних, а й перехідних, гібридних утворень; використання концентричної моделі з протиставленням полюсів «центр» – «периферія»), а також дослідницькі процедури парадигмологічного підходу, зорієнтовані на деталізований опис диспропорцій у структурі парадигм,

диференціацію неповноти й лакуарності, морфологічної недостатності та надлишковості й інших типів структурної асиметрії.

Наукова новизна дослідження полягає в тому, що словозміну займенникових прикметників уперше проаналізовано як об'єкт парадигмології з урахуванням диспропорцій і неповноти парадигм та в зіставленні з відповідними описами парадигматики інших частин мови. **Теоретична цінність** отриманих результатів дослідження полягає в удосконаленні теорії парадигмології, а **практична** – у тому, що деякі спостереження й рекомендації можуть бути використані в удосконаленні довідкових граматичних лексикографічних джерел та в навчальних посібниках з української мови.

Виклад основного матеріалу й обґрунтування результатів дослідження. Опис словозміни займенникових прикметників, класифікація їхніх словозмінних класів (відмін) потребує урахування не лише належності їх до семантичних типів, а й індивідуальної лексичної семантики, співвідношення з типами словозміни автосемантичних прикметників, а також неповноти, лакуарності та диспропорції їхніх парадигм. Зокрема урахування неповноти, диспропорції та лакуарності словозмінних класів іменників слугує підставою для виокремлення множинної відміни та незмінюваних іменників як окремих словозмінних класів (Колесников, Делюсто 2024: 227–272), а також для встановлення низки парадигматичних моделей граматичної категорії числа – незмінюваних множинних (*ультрас*), парних (*кросівки* – *кросівка*), обмежено корелятивних множинних (*оченята*), обмежено корелятивних однинних (*жовтень*, *Київ*), множинних конфліктних (*Чернівці* – форма множини при семантиці однини) та ін. (Колесников, Делюсто 2024: 85–87), а врахування цих ознак словозмінних класів дієслів є підставою для виокремлення, окрім двох дієвідмін та третьої дієвідміни атематичних дієслів за параметрами підпарадигми теперішнього часу, двох дієвідмін за параметрами підпарадигми наказового способу та двох дієвідмін за параметрами підпарадигми минулого часу, ще й 1) парадигми третьоособових дієслів із повною числовою підпарадигмою на позначення процесуальних ознак неістот (*колоситися*, *брунькувати*), 2) парадигми безособових дієслів (*вечоріти*, *бракувати*), 3) парадигми безособових дієслів, що можуть вживатися в реченнях із підметом (*світати*, *весніти*), 4) парадигми дієслів дистрибутивного СДД, які позначають процесуальні ознаки численних об'єктів (предметів) (*позасихати*, *позагоюватися*), 5) парадигми дієслів дистрибутивного СДД, які позначають процесуальні ознаки численних виконавців дії (*повибігати*, *повиїздити*), 6) парадигми третьоособових дієслів із повною числовою підпарадигмою на позначення процесуальних ознак істот (*дряпатися*, *кусатися*), 7) парадигми третьоособових дієслів із повною числовою підпарадигмою на позначення процесуальних ознак істот жіночої статі (*пороситися*, *ягнитися*), 8) парадигми дієслів зі значенням масової дії, яку виконують істоти, або масового процесу (*роїтися*, *купчитися*), 9) парадигми дієслів на позначення масових дій людей (*гуртуватися*, *групуватися*), 10) парадигми дієслів з підпарадигмою лише наказового способу (*стривати*, *прощавати*), 11) парадигми дієслів без словозмінної підпарадигми наказового

способу (*могти*), 12) парадигми дієслів із лише родо-числовою підпарадигмою минулого часу (*їдати, знавати*) та 13) незмінюваних дієслів (*їстоньки, спатоньки*) (Колесников, Делюсто 2025). Словозміна автосемантичних прикметників також класифікована не лише за параметрами твердості / м'якості основи на тверду, м'яку і мішану групи та за специфікою форм Н. в. одн., чол. роду (виокремлюють парадигми з короткими формами типу *братів, сестрин*), а й за ступенем неповноти парадигми. За цим критерієм розрізняємо два типи незмінюваних прикметників: 1) незмінювані запозичені прикметники типу *беж, бордо, міні, хакі*, що мають повну парадигму відмінкових значень, а точніше – функцій (сполучаються з усіма відмінковими формами іменників); 2) короткі прикметники (*рад, весел, згоден*), що мають неповну парадигму функцій (сполучаються лише з формою Н. в. одн. чол. роду іменника і виступають переважно у предикативній функції). Також виокремлюємо словозмінні різновиди прикметників із частковою неповнотою чи лакунарністю парадигми, зумовленими їхньою лексичною семантикою, тим, що деякі ознаки, що їх називають прикметники, можуть бути властиві лише референтам іменників жін. роду або чол. роду (*дійна, вагітна, тільна, заміжня, жонатий, нежонатий*), або ж така неповнота зумовлена зв'язаністю прикметника лише з певним іменником термінологічною (*неєвклідова геометрія, нарисна геометрія, давальний відмінок, високосний рік*) або фразеологічною (*сізіфова праця, дамоклів меч*).

Займенникові прикметники, як і автосемантичні, у переважній більшості узгоджуються з іменниками у роді, числі та відмінку, водночас вони не називають непроцесуальних ознак референтів цих іменників, а переважно узагальнено вказують на них, виражаючи *присвійне* значення (*мій, твій, свій, наш, ваш, їхній*), *означальне* значення (*сам, самий, весь (ввесь, увесь), всякий (всяк), кожний (кожен), інший*)¹, уживаючись у *питальній* та *відносній* функціях (*який, котрий, чий*). *Питальні* та *відносні* займенникові прикметники реалізують у своїх похідних утвореннях словотвірні категорії *неозначеності* (*який-небудь, будь-який, абиякий, якийсь, чий-небудь, абичий, казна-який, казна-чий* тощо) та *заперечності* (*ніякий, нікотрий, нічий, жодний (жоден)*).

Займенникові прикметники мають у своєму складі семантичний розряд *вказівних*, власне дейктичних слів (*цей (оцей), той (отой), такий (отакий)*), які, за слушним зауваженням дослідників, «...за значенням не співвідносяться з прикметниками, але повністю уподібнюються до них за морфологічними категоріями і синтаксичними функціями» (Грищенко та ін. 2002: 358). У межах цього розряду певною мірою протиставлені займенникові прикметники *цей, той* (саме їх повною мірою, на нашу думку, стосується зауважене у цитаті вище) і займенниковий прикметник *такий*. Лексеми *цей – той* разом з іншими

¹ У деяких класифікаціях до означальних займенникових прикметників віднесено лише слова *сам, самий, інший*, а прикметники *весь (ввесь, увесь), всякий (всяк), кожний (кожен), інший* схарактеризовано як узагальнювальні, а саме, стверджувально-узагальнювальні займенникові прикметники, протиставлені в межах розряду узагальнювальних заперечно-узагальнювальним (*ніякий, нікотрий, нічий*), а також виділено окремий розряд ототожнювальних займенникових прикметників (*той самий, той же*) (Вихованець та ін. 2017: 298–306). До розряду ототожнювальних відносять також прикметники *цей самий, цей же і такий самий, такий же* (Алексієнко та ін. 2013: 326).

займенниковими корелятами (*тут – там, сюди – туди, звідси – звідти, тепер (зараз) – тоді*) виражають категорійне протиставлення значень «близький до мовця – віддалений від мовця (у просторі або часі)», і ці протиставлені значення, якщо вони є просторовими, можуть супроводжуватися, або можуть бути замінені в комунікативному акті вказівними жєстами. Прикметно, що в цьому випадку, у власне вказівній функції, займенникові лексеми *цей* і *той* вказують більшою мірою не на ознаки, а на предмети, що мають ознаки відповідного розташування у просторі, напр.: *Я хочу це, а не те!* (як повідомлення дівчинки про те, яке тістечко вона хоче купити). Закономірно, що ці лексеми найбільшою мірою транспонуються в іменник (*Цьому допомогла, і цьому маю допомогти* – повідомлення матері про те, як вона допомагала будувати хати своїм синам). Натомість займенниковий прикметник *такий* указує власне на ознаку, а не на предмет, категорійно співвідносячись із питальним займенниковим прикметником *який*, причому таке ж категорійне співвідношення (питання про ознаку *як, який* – відповідь (через співвідношення або вказівку) про ознаку *так, такий*) наявне й у спільнокоренових займенникових прислівників *так* і *як*. Тому прикметник *такий* порівняно меншою мірою піддається субстантивації, ніж вказівні лексеми *цей* і *той*.

Указівка займенниковим прикметником *такий* на узагальнену ознаку «...особливо виразно виявляється в тих випадках, коли він виступає у специфічній *анафоричній* функції, яка полягає в тому, що вказівка на ознаку предмета ґрунтується на узагальненні тих або тих ознак предметів, ситуацій, відображених у попередній частині тексту» (Грищенко та ін. 2002: 353). Напр., у фрагменті тексту (*Рече та стогне Дніпр широкий, Сердитий вітер завива, Додолю верби гне високі, Горами хвилю підійма... Ще треті півні не співали, Ніхто ніде не гомонів, Сичі в гаю перекликались, Та ясен раз у раз скрипів. В таку добу під горою, Біля того гаю, Що чорніє над водою, Щось біле блукає* (Т. Шевченко)) прикметник *такий* узагальнено відсилає до сукупності ознак, названих у попередньому контексті, але він може заміщати й окремий прикметник (*Ці яблука кислуваті. Такі яблука мені подобаються*), а також ознаки, виражені іншими частинами мови (*Цей студент – відмінник. Цей студент добре вчиться*). *Такий аспірант мені потрібен*). Водночас функція заміщення не виключає й синтаксичної субстантивації вказівного займенникового прикметника (*Ці яблука кислуваті. Такі мені подобаються*).

Займенник *такий* виконує також підсилювально-видільну функцію, слугуючи засобом увиразнення іншої ознаки, напр.: *Лан. Довгий такий та широкий дуже, що оком зіздріти не можна* (В. Стефаник).

Виняток із правила узгодження займенникових прикметників з іменниками становлять форми *незмінюваного за відмінками присвійного* займенникового прикметника *його* (*її, їх*)², що генетично є формами Р. в. займенникового іменника *він* (*вона, воно, вони*): форма прикметника *його* походить від Р. в. одн. чол. роду (*він*) і сер. роду (*воно*), форма прикметника *її* – від Р. в. одн. жін. роду (*вона*), форма прикметника *їх* – від Р. в. множ. (*вони*). Фактично це форми

² Їх частіше розглядають як окремі займенники (займенникові прикметники чи прикметникові займенники).

предметно-особового займенникового іменника *він* (*вона, воно, вони*), ужиті в основному генетивному значенні присвійності (приналежності, володіння) Р. в. (генетива), які були транспоновані в прикметникову означальну синтаксичну позицію, проте не набули прикметникової словозміни: *його, її, їх* (*книжка, підручник, перо*), *його, її, їх* (*книжки, підручники, п'єра*), *його, її, їх* (*книжкою, підручником, пером*) тощо. Форми роду і числа цих займенникових прикметників також не зумовлені правилом узгодження, а залежать від числа і роду референтів (переважно істот, осіб), яким належать референти іменників, з якими вони сполучаються. Закономірність транспозиції Р. в. займенникового іменника в займенниковий прикметник підтверджується фактами розмовного та дитячого мовлення, коли замість питально-відносного (із семантикою присвійності – *авт.*) займенникового прикметника *чий* уживається форма *кого* (*Це кого книжка?*), запозичена з парадигми питально-відносного займенникового іменника *хто*. Водночас синтаксична транспозиція у прикметник для цих іменникових форм може супроводжуватися й морфологічною транспозицією. Так, форма займенникового прикметника *їхній* наразі є, хоч й варіантна щодо форми *їх*, проте є нормативною в літературному стандарті української мови. У діалектах і розмовній мові трапляється повна морфологічна транспозиція у прикметник також форм *його* (*йогойний*) та *її* (*нейний, неїн*).

Структура парадигм займенникових прикметників та їхнє наповнення частково відрізняється від власне прикметникової парадигматики. По-перше, у більшості займенникових прикметників відсутня грама Кл. в.³ (а.), а в окремих (*такий, мій, наш, самий*) (б.) вона має лакунарний характер і реалізується лише у контекстах на зразок *Гей, мій розумнику (розумний), подивися на мене!*, де займенникові прикметники виступають означеннями до характеристичних іменників і субстантивованих прикметників. Тут займенникові прикметники подібні до займенникових іменників, з-поміж яких грамему Кл. в. повноцінно реалізують лише займенники *ти* і *ви*. По-друге, деякі займенникові прикметники у формах одн. чол. і сер. роду Д. в. та М. в. мають флексію (*-ему*), а у формах одн. жін. роду Р. в. – флексію (*-єї*) і Ор. в. – (*-єю*); такі флексії не властиві парадигматиці автосемантичних прикметників. По-третє, структурно складні неозначені і заперечні займенникові прикметники мають варіантні форми відмінків, уживаних із прийменниками, коли прийменник потрапляє в інтерпозицію між основним словом і формантом неозначеності та заперечення, напр.: *будь-чийого* і *будь до чийого, нічийого* і *ні до чийого* тощо.

Далі розглянемо особливості відмінювання кожного займенникового прикметника окремо. Наголос позначаємо лише у тих словоформах, де він може спричиняти ортологічні труднощі. Почнемо із *вказівних* займенникових прикметників (1.), кожен з яких має власну словозмінну специфіку.

³ Відсутність Кл. в. маркує парадигматику й деяких автосемантичних прикметників, які позначають ознаки неістот (*скляний, хвостовий, нарисна*) або й істот. Останнє стосується, напр., прикметника *певний*, у значенні, синонімічному до займенникового прикметника *якийсь*.

Зразок відмінювання займенникового прикметника *цей*

відмінок	однина			множина
	чол. рід	жін. рід	сер. рід	
Н. в.	<i>цей</i>	<i>ця</i>	<i>це</i>	<i>ці</i>
Р. в.	<i>цьогó, до цьогó</i>	<i>цієї⁴</i>	<i>цьогó, до цьогó</i>	<i>цих</i>
Д. в.	<i>цьому́</i>	<i>цїй</i>	<i>цьому́</i>	<i>цим</i>
Зн. в. (н)	<i>цей</i>	<i>цю</i>	<i>це</i>	<i>ці</i>
Зн. в. (і)	<i>цьогó, за цьогó</i>			<i>цих</i>
Ор. в.	<i>цим</i>	<i>цією</i>	<i>цим</i>	<i>цими</i>
М. в.	<i>на цьóму / на цїм</i>	<i>на цїй</i>	<i>на цьóму (на цьому́)⁵ / на цїм</i>	<i>на цих</i>
Кл. в.	-	-	-	-

Зразок відмінювання займенникового прикметника *той*

відмінок	однина			множина
	чол. рід	жін. рід	сер. рід	
Н. в.	<i>той</i>	<i>та</i>	<i>те</i>	<i>ті</i>
Р. в.	<i>тогó, до тóго</i>	<i>тієї, тої</i>	<i>того</i>	<i>тих</i>
Д. в.	<i>тому́</i>	<i>тїй</i>	<i>тому</i>	<i>тим</i>
Зн. в. (н)	<i>той</i>	<i>ту</i>	<i>те</i>	<i>ті</i>
Зн. в. (і)	<i>тогó, за тóго</i>			<i>тих</i>
Ор. в.	<i>тим</i>	<i>тією, тою</i>	<i>тим</i>	<i>тими</i>
М. в.	<i>на тóму / на тїм</i>	<i>на тїй</i>	<i>на тóму / на тїм</i>	<i>на тих</i>
Кл. в.	-	-	-	-

⁴ Деякі джерела (Вихованець та ін. 2017: 313) подають варіантну словоформу Р. в. *цеї* та Ор. в. *цею*.

⁵ В окремих джерелах (СУ) знаходимо, що наголос диференціє форми М. в. чол. роду (*на цьóму*) і М. в. сер. роду (*на цьому́*), але ГСУЛМ подає обидві форми із наголосом на фінальному голосному (ГСУЛМ: 717), а «Український правопис» подає обидві форми із наголосом на першому голосному флексії (Правопис 2019: 142).

Зразок відмінювання займенникового прикметника *такий*

відмінок	однина			множина
	чол. рід	жін. рід	сер. рід	
Н. в.	<i>такий</i>	<i>така</i>	<i>таке</i>	<i>такі</i>
Р. в.	<i>такого</i>	<i>такої</i>	<i>такого</i>	<i>таких</i>
Д. в.	<i>такому</i>	<i>такій</i>	<i>такому</i>	<i>таким</i>
Зн. в. (н)	<i>такий</i>	<i>таку</i>	<i>таке</i>	<i>такі</i>
Зн. в. (і)	<i>такого</i>			<i>таких</i>
Ор. в.	<i>таким</i>	<i>такою</i>	<i>таким</i>	<i>такими</i>
М. в.	<i>на такому / на такім</i>	<i>на такій</i>	<i>на такому / на такім</i>	<i>на таких</i>
Кл. в.	<i>такий*</i>	<i>така*</i>	<i>таке*</i>	<i>такі*</i>

Форми словозмінної парадигми займенникового прикметника *цей* (1.1.) виявляють ознаки відміни прикметників мішаної групи, однак форма Н. в. одн. чол. роду має особливу флексію *-ей*, а не *-ий*, а також у частковій відмінковій парадигмі одн. жін. роду форми Р. в та Ор. в. цього займенникового прикметника мають специфічні займенникові флексії *-і-єї*, *-і-єю*.

Займенниковий прикметник *той* (1.2.) має парадигму, близьку до твердої відміни прикметників, але форма Н. в. одн. чол. роду має особливу флексію *-ой*, а не *-ий*, а у частковій відмінковій парадигмі одн. жін. роду форми Р. в та Ор. в. цього займенникового прикметника мають варіантні форми зі специфічними займенниковими флексіями *-і-єї*, *-і-єю* та флексіями, що є спільними із закінченнями прикметників твердої відміни *-ої*, *-ою*.

Відмінювання займенникового прикметника *такий* (1.3.) майже повністю збігається з прикметниковою твердою відміною, у його парадигмі наявна, хоч і лакунарно реалізована, грамема Кл. в., у ГСУЛМ цей прикметник співвіднесено зі зразком власне прикметникової словозміни прикметника *хвостовий* (код парадигми 1 Ф).

Присвійні займенникові прикметники (2.) поділяються на три різновиди відмінювання. Перший різновид охоплює лексеми *мій*, *твій*, *свій* (2.1.), другий – *наш*, *ваш* (2.2.), що змінюються за зразком словозміни присвійних автосемантичних прикметників (ГСУЛМ відсилає до парадигми прикметника *бабусин* – код парадигми 5 О), третій – займенниковий прикметник *їхній* (2.3.), який змінюється за зразком прикметників м'якої групи (ГСУЛМ відсилає до парадигми прикметника *ранній* – код парадигми 3 О). Перший різновид має внутрішню диференціацію. Прикметник *мій* (2.1.1.) характеризується

лакунарною реалізацією Кл. в., тоді як *твій, свій* (2.1.2.) не мають графем Кл. в. Подібну диференціацію засвідчує й другий різновид: лексема *наш* має лакунарну реалізацію Кл. в. (2.2.1.), а *ваш* не має Кл. в. (2.2.2.). Займенниковий прикметник *їхній* також не має форм Кл. в., що відрізняє його парадигму від асемантичної прикметникової.

Присвійні займенникові прикметники відрізняються від інших займенникових прикметників та прикметників загалом тим, що *лексично виражають категорію особи*, співвідносячись із відповідними особовими займенниковими іменниками, а в III особі – також з автосемантичними іменниками (*я – це мій зошит; ми – це наш зошит; ти – це твій зошит; ви – це ваш зошит; він, брат – це його (братів) зошит; вона, сестра – це її (сестрин) зошит; воно, дитя – це його зошит; вони, брат і сестра – це їхній (їх) зошит*).

Зразок відмінювання займенникового прикметника *мій*

відмінок	однина			множина
	чол. рід	жін. рід	сер. рід	
Н. в.	<i>мій</i>	<i>моя</i>	<i>моє</i>	<i>мої</i>
Р. в.	<i>мого́</i>	<i>моєї</i>	<i>мого́</i>	<i>моїх</i>
Д. в.	<i>моє́му</i>	<i>мої́й</i>	<i>моє́му</i>	<i>мої́м</i>
Зн. в. (н)	<i>мій</i>	<i>мою</i>	<i>моє</i>	<i>мої</i>
Зн. в. (і)	<i>мого́</i>			<i>моїх</i>
Ор. в.	<i>мої́м</i>	<i>моєю́</i>	<i>мої́м</i>	<i>мої́ми</i>
М. в.	<i>на моє́му / на мої́м</i>	<i>на мої́й</i>	<i>на моє́му / на мої́м</i>	<i>на мої́х</i>
Кл. в.	<i>мій*</i>	<i>моя*</i>	<i>моє*</i>	<i>мої*</i>

Зразок відмінювання займенникових прикметників *твій, свій*

відмінок	однина			множина
	чол. рід	жін. рід	сер. рід	
Н. в.	<i>твій, свій</i>	<i>твоя, своя</i>	<i>твоє, своє</i>	<i>твої, свої</i>
Р. в.	<i>твого, свого</i>	<i>твоєї, своєї</i>	<i>твого, свого</i>	<i>твоїх, своїх</i>
Д. в.	<i>твоєму, своєму</i>	<i>твоїй, своїй</i>	<i>твоєму, своєму</i>	<i>твоїм, своїм</i>
Зн. в. (н)	<i>твій, свій</i>	<i>твою, свою</i>	<i>твоє, своє</i>	<i>твої, свої</i>

Зн. в. (і)	<i>твого, свого</i>			<i>твоїх, своїх</i>
Ор. в.	<i>твоїм, своїм</i>	<i>твоєю, своєю</i>	<i>твоїм, своїм</i>	<i>твоїми, своїми</i>
М. в.	<i>на твоєму, своєму / на твоїм, своїм</i>	<i>на твоїй, своїй</i>	<i>на твоєму, своєму / на твоїм, своїм</i>	<i>на твоїх, своїх</i>
Кл. в.	-	-	-	-

Означальні займенникові прикметники (*сам, самий, весь (ввесь, увесь), всякий (всяк), кожний (кожен), інший*) (3.) характеризуються неоднорідною парадигматикою.

Займенникові прикметники *сам, самий* є різними лексемами, хоч їхні значеннєві сфери частково перетинаються. Слово *сам* (рідше *самий*) (3.1.) реалізує такі значення, див. (СУМ 11). Він у першому значенні уживається з іменником або особовим займенником, вказуючи на особу чи предмет, що безпосередньо є джерелом або об'єктом дії, стану (*Сама вона не знає, чого треба їй: хотілось би і кохання, і щастя хоч у курені – хотілось би і розкошей та багатства* (Г. Хоткевич)); уживається для більшої конкретизації, виділення особи чи предмета; власне хтось; власне щось (*Сам Ігнат був ще молодий козак – тільки чорний вус почав пробиватись* (П. Куліш)); уживається в значенні «не хто інший, як», «хтось власною особою» (*Чи вдома панотець?... – Це я сам! – відповів пастух, здіймаючи бриля* (М. Коцюбинський)); уживається для підкреслення, що дія або стан поширюються й на визначувану особу чи предмет; теж, також, і (й) (*Петрові самому дитячий плач мов ножем серце краяв. Так хіба жалем поможеш?* (Б. Грінченко)); уживається самотійно, заступаючи іменник або особовий займенник (*Кум-полковник вкотив у двір сивими кіньми... Сам огрядний, кругловидий, червоний* (М. Вовчок)); уживається на позначення відокремлення особи чи предмета від інших осіб або предметів (переважно із сполучником *а*) (*Дивлюся – люди аж кишать... Що, думаю, за чудасія?! Покинув віз коло Гордія, А сам побіг, щоб поглядіть...* (Л. Глібов)). У другому значенні він уживається для позначення особи, яка діє, виконує щось особисто (*Цар Ономай до тебе зараз прийде, щоб ти йому сама сказала слово* (Л. Українка)); не доручаючи іншим (*Зараз дощ. Пишу листа і, може, сам одвезу на вокзал, коли дощ перестане* (М. Коцюбинський)); без сторонньої допомоги; власними силами (*– Треба мені заробляти, треба своїх діток годувати. Не справлюсь сама* (М. Вовчок)); без намови, спонукання, примусу; добровільно, самохіть (*А я... аж страшно, як згадаю. Я сам пішов у москалі* (Т. Шевченко)). У третьому значенні уживається для підкреслення того, що що-небудь зароджується, з'являється, відбувається, зникає і т. ін. без будь-яких зусиль, незалежно від будь-яких чинників (*Незчулася [Галя], як і заснула. На столі свічка догоріла й сама потухла...* (П. Мирний)); без участі свідомості, неконтрольовано; мимохіть (*Хоч і не з похлих був учитель, та волосся само піднялося вгору* (М. Стельмах)). У четвертому значенні уживається для позначення особи, предмета, що перебуває, живе, росте і т. ін. десь окремо, ізольовано від інших (*Походжає [Михайло] сам*

оддалік, як *гетьман поперед ворогом...* (М. Вовчок)); без сторонніх; один, наодинці (*Ніколи Ані пограється [син] з дітьми, Ані побігає; самий, Один-однісінький, бувало, Сидить собі у бур'яні* (Т. Шевченко)); без рідних, без близьких; одинокий (*Горе ж мені в світі жити, що я сама* (П. Чубинський)); без супроводу (*Улітку, саме серед дня, Пустуючи, дурне Ягня Само забилося до річки – Напитися водички* (Л. Глібов)). У п'ятому значенні уживається для підкреслення значущості, особливої ваги й величі особи чи предмета (– *Чи він тобі рівня? Твого батька сама цариця вітала* (П. Мирний)). У шостому значенні займенниковий прикметник *сам* переходить в іменник й уживається на позначення певної знатної, впливової особи, великого начальника, хазяїна і т. ін. (*Так от де рай! уже нащо Золотом облиті Блюдолизи: аж ось і сам, Високий, сердитий, Виступає; обок його Цариця небога* (Т. Шевченко)). У сьомому значенні, синонімічному з дієприкметниками *утілений, уособлений*, уживається переважно як означення при іменному присудку (*Повітря – сам світ, сам жар. Наче золотою сіткою оповито майдан* (М. Коцюбинський)). У восьмому значенні займенниковий прикметник *сам* уживається з обмежувальною функцією, у значенні частки *тільки* (– *Ми вже так вихарчувались, що їмо самий хліб та цибулю* (І. Нечуй-Левицький)); а також уживається як підсилювальна частка при словах *один, тільки* (*Усі дожидають кулішу, а Галя, то вже ... сидітиме з ложкою в руці та погукуватиме «мамо!», і погукує такеньки Галя, наче вона сама одна має одвагу поспитати про те, про що всі піклуються* (М. Вовчок)). У дев'ятому значенні займенниковий прикметник *сам* уживається як синонім до частки *навіть* (*Знали [батько й мати], що там [у псалтирі] написано все по-божому, а що й до чого воно написано, того й сам Микола не тямив* (І. Нечуй-Левицький)); а в десятому він позначає те саме, що й займенниковий прикметник *самий* (*В сам день святого вечора вітер утих, небо вияснилося* (І. Франко)).

Займенниковий прикметник *самий* (3.2.) (див. СУМ 11) у першому значенні уживається після вказівних займенників *той, та, те, ті, цей, ця, це, ці, такий, така, таке, такі* та ін., підкреслюючи: а) тотожність із ким-, чим-небудь або подібність до когось, чогось (*Дмитро веде з ярмарку коня, такого самого, як і Карий був* (М. Стельмах)); б) незмінність людини, предмета, ситуації і т. ін., їх наявності де-небудь або їх певної ознаки (*Село на горі, а попід горою той самий Дніпро шумить, що й попід Києвом* (М. Вовчок)); в) одночасність чи послідовність певних дій, розгортання якихось подій і т. ін. (*Того ж таки тижня самого занедужала панночка* (М. Вовчок)); уживається для увиразнення, конкретизації, виділення особи, предмета, місця, часу і т. ін.: а) саме хтось, саме щось; не хто інший; не що інше; саме там, саме тоді та ін. (– *Я Андрій Соловейко... Я той самий, котрого ви років п'ять тому назад боялись, як злодія* (М. Коцюбинський)); б) уже відомий, згадуваний раніше (*Отож той самий сиротина У наймах сяк собі, то так Придбав, сірома, грошенят* (Т. Шевченко)); уживається після особових займенників із значенням «хтось власною особою» (*Борця того в селі не стало; А люде в Польщі зострічали Якогось панича. Питав: – Чи жива, каже, титарівна? Чи насміхається з нерівні? – Ото він самий!*

(Т. Шевченко)). У другому значенні займенниковий прикметник *самий* уживається з іменниками: а) у поєднанні з прийменниками *з, від, до, на, перед, під* і т. ін. на позначення часу – певної пори доби чи року, певного періоду тощо, вказуючи на часову межу дії; саме тоді, саме відтоді (*Раз восени, перед самою покровою, Микола сидів ввечері над лиманом і одпочивав (І. Нечуй-Левицький)*); б) у поєднанні з прийменниками *в, до, край, на, під, при, біля* і т. ін. на позначення місця, вказуючи на просторову межу дії, місцезнаходження тощо; аж; близько; безпосередньо (*Пливи, пливи, мій віночку, до самого моря (Л. Українка)*); уживається з іменниками в поєднанні з тими ж прийменниками і підсилювальною часткою *аж* (*Зайшли ми дуже далеко, аж до печер самих (М. Вовчок)*). У третьому значенні *самий* уживається з іменниками (переважно на позначення явищ природи), підкреслюючи високий ступінь вияву певної властивості, момент найбільшого розвитку, розпал чогось (*У саму спеку, опівдні, сідаю в човен (М. Коцюбинський)*). У четвертому значенні слово *самий* поєднується з прикметниками: а) для підкреслення найвищого ступеня вияву ознаки (*На самому сонячному місці пастовня яснів блідим золотом островок (Л. Українка)*); б) (розм., рідко) з якісними прикметниками звичайного і вищого ступеня – для творення форм найвищого ступеня, з якісними найвищого ступеня – для їх підсилення (*– Ти саму велику біду мені робиш, ти губиш мене (Г. Квітка-Основ'яненко)*; *– Подай нагайку, – Батьку, ну для чого вам ця нагайка? – А для того, сучий ти сину, щоб не показував на картах трьох доріг, а одну, та саму кращу (О. Довженко)*; *– Он у Дейкалівці самого найкращого жеребця в артілі вкрали (Г. Тютюнник)*).

Таким чином, займенниковий прикметник *сам*, що має лакунарну варіантну форму *самий*, парадигма якого позначена в ГСУЛМ як *сам (один без інших)* (ГСУЛМ: 717), виражає конкретизацію, відокремлення, самотійність та обмеженість, а займенниковий прикметник *самий*, пошук зразка парадигми якого в ГСУЛМ відсилає до прикметника *великий* (код парадигми 1 О), передає значення тотожності, часових та просторових меж, високого ступеня вияву властивості чи ознаки. Парадигматика цих займенникових прикметників, окрім грами Н. в. (та Зн. в.) одн. чол. роду, має відмінності у прояві грами Н. в. та Зн. в. одн. сер. роду та Кл. в., властивого лише займенниковому прикметнику *самий*, та відрізняється акцентуаційно. У випадках же транспозиції цих займенникових прикметників в інші частиномовні сфери трансформації піддається й їхня парадигматика, напр., при субстантивациї зникає словозміна за родом.

Зразок відмінювання займенникового прикметника *сам (самий)*

відмінок	однина			множина
	чол. рід	жін. рід	сер. рід	
Н. в.	<i>сам, самій*</i>	<i>самá</i>	<i>самó, самé</i>	<i>самí, самí</i>

Р. в.	<i>самого</i>	<i>самої</i>	<i>самого</i>	<i>саміх</i>
Д. в.	<i>самому</i>	<i>самій</i>	<i>самому</i>	<i>самім</i>
Зн. в. (н)	<i>сам, самій*</i>	<i>саму</i>	<i>самó, самé</i>	<i>самі</i>
Зн. в. (і)	<i>самого</i>			<i>саміх</i>
Ор. в.	<i>самім</i>	<i>самою</i>	<i>самім</i>	<i>саміми</i>
М. в.	<i>на самому / на самім</i>	<i>на самій</i>	<i>на самому / на самім</i>	<i>на саміх</i>
Кл. в.	-	-	-	-

Зразок відмінювання займенникового прикметника *самий*

ВІДМІНОК	ОДИНИНА			МНОЖИНА
	чол. рід	жін. рід	сер. рід	
Н. в.	<i>самий</i>	<i>сама</i>	<i>саме</i>	<i>самі</i>
Р. в.	<i>самого</i>	<i>самої</i>	<i>самого</i>	<i>саміх</i>
Д. в.	<i>самому</i>	<i>самій</i>	<i>самому</i>	<i>самім</i>
Зн. в. (н)	<i>самий</i>	<i>саму</i>	<i>саме</i>	<i>самі</i>
Зн. в. (і)	<i>самого</i>			<i>саміх</i>
Ор. в.	<i>самім</i>	<i>самою</i>	<i>самім</i>	<i>саміми</i>
М. в.	<i>на самому / на самім</i>	<i>на самій</i>	<i>на самому / на самім</i>	<i>на саміх</i>
Кл. в.	<i>самий*</i>	<i>сама*</i>	<i>саме*</i>	<i>самі*</i>

Означальний займенниковий прикметник *весь* (3.3.) представлений трьома граматичними парадигматичними варіантами: *весь* (3.3.1.), *ввесь* (3.3.2.), *увесь* (3.3.3.). Усі три варіанти мають однакові флексійні набори та ідентичну акцентуацію. Відмінності у словозміні між першим і другим варіантами стосуються фонетичної реалізації основ Н. в. і Зн. в. одн. чол. роду, а третій парадигматичний варіант має специфічні фонетичні форми, що зумовлені правилами евфонії: при поєднанні з прийменниками, що закінчуються на приголосний, початковим звуком основи виступає голосний *у*, а під час сполучення з прийменниками, що закінчуються на голосний, початковим звуком основи є приголосний *в*.

Зразок відмінювання займенникового прикметника *весь*

відмінок	однина			множина
	чол. рід	жін. рід	сер. рід	
Н. в.	<i>весь</i>	<i>вся</i>	<i>все</i>	<i>всі</i>
Р. в.	<i>всього́</i>	<i>всієї́</i>	<i>всього́</i>	<i>всіх</i>
Д. в.	<i>всьому́</i>	<i>всій</i>	<i>всьому́</i>	<i>всім</i>
Зн. в. (н)	<i>весь</i>	<i>всю</i>	<i>все</i>	<i>всі</i>
Зн. в. (і)	<i>всього́</i>			<i>всіх</i>
Ор. в.	<i>всім</i>	<i>всією́</i>	<i>всім</i>	<i>всіма́</i>
М. в.	<i>на всьому́ / на всім</i>	<i>на всій</i>	<i>на всьому́ / на всім</i>	<i>на всіх</i>
Кл. в.	-	-	-	-

Зразок відмінювання займенникового прикметника *ввесь*

відмінок	однина			множина
	чол. рід	жін. рід	сер. рід	
Н. в.	<i>ввесь</i>	<i>вся</i>	<i>все</i>	<i>всі</i>
Р. в.	<i>всього́</i>	<i>всієї́</i>	<i>всього́</i>	<i>всіх</i>
Д. в.	<i>всьому́</i>	<i>всій</i>	<i>всьому́</i>	<i>всім</i>
Зн. в. (н)	<i>ввесь</i>	<i>всю</i>	<i>все</i>	<i>всі</i>
Зн. в. (і)	<i>всього́</i>			<i>всіх</i>
Ор. в.	<i>всім</i>	<i>всією́</i>	<i>всім</i>	<i>всіма́</i>
М. в.	<i>на всьому́ / на всім</i>	<i>на всій</i>	<i>на всьому́ / на всім</i>	<i>на всіх</i>
Кл. в.	-	-	-	-

Зразок відмінювання займенникового прикметника *увесь*

відмінок	однина			множина
	чол. рід	жін. рід	сер. рід	
Н. в.	<i>увесь</i>	<i>уся</i>	<i>усе</i>	<i>усі</i>
Р. в.	<i>усьогó, до всьогó</i>	<i>усієї, до всієї</i>	<i>усьогó, до всьогó</i>	<i>усіх, до всіх</i>
Д. в.	<i>усьому́</i>	<i>усій</i>	<i>усьому́</i>	<i>усім</i>
Зн. в. (н)	<i>увесь, на весь</i>	<i>усю</i>	<i>усе</i>	<i>усі, на всі</i>
Зн. в. (і)	<i>усьогó, на всьогó</i>			<i>усіх, на всіх</i>
Ор. в.	<i>усім, за всім</i>	<i>усією, за всією</i>	<i>усім, за всім</i>	<i>усіма́, за всіма</i>
М. в.	<i>в усьóму, на всьóму / в усім, на всім</i>	<i>в усій, на всій</i>	<i>в усьóму, на всьóму / в усім, на всім</i>	<i>в усіх, на всіх</i>
Кл. в.	-	-	-	-

Означальний займенниковий прикметник *всякий* (*всяк*), за класифікацією укладачів ГСУЛМ, відмінюється за зразком прикметника *великий* (код парадигми 1 О). Проте, на нашу думку, цей займенниковий прикметник має інший тип парадигми (3.4.), оскільки, на відміну від прикметника *великий*, він не має форм і значень Кл. в., а також займенниковий прикметник *всякий* (*всяк*) функціонує у двох фонетичних варіантах – *всякий* (*всяк*) (3.4.1.) та *усякий* (*усяк*) (3.4.2.), на які поширюються правила сполучуваності з прийменниками, аналогічні до тих, що властиві варіантам *весь*, *увесь*, і зумовлені правилами евфонії: *усякого*, але до *всякого*; в *усякому*, але на *всякому*.

Зразок відмінювання займенникового прикметника *всякий* (*всяк*)

відмінок	однина			множина
	чол. рід	жін. рід	сер. рід	
Н. в.	<i>всякий, всяк</i>	<i>всяка</i>	<i>всяке</i>	<i>всякі</i>
Р. в.	<i>всякого</i>	<i>всякої</i>	<i>всякого</i>	<i>всяких</i>
Д. в.	<i>всякому</i>	<i>всякій</i>	<i>всякому</i>	<i>всяким</i>
Зн. в. (н)	<i>всякий, всяк</i>	<i>всяку</i>	<i>всяке</i>	<i>всякі</i>
Зн. в. (і)	<i>всякого</i>			<i>всяких</i>

Ор. в.	<i>всяким</i>	<i>вською</i>	<i>всяким</i>	<i>всякими</i>
М. в.	<i>на всякому / на всякім</i>	<i>на всякій</i>	<i>на всякому / на всякім</i>	<i>на всяких</i>
Кл. в.	-	-	-	-

Означальний займенниковий прикметник *кожний* (*кожен*) (3.5.), за класифікацією укладачів ГСУЛМ, відмінюється за зразком парадигми прикметника *певний* (код парадигми 1а О У). Стосовно флексійного складу та наголошування словозмінних форм така кваліфікація загалом є коректною, але прикметник *певний* має специфічну незмінювану коротку форму *певен* лише в одному зі своїх значень «бути упевненим», і лише у функції присудкового слова. Натомість у парадигмі займенникового прикметника *кожний* (*кожен*) словоформа *кожен* є варіантною короткою формою, не пов'язаною з реалізацією якогось значення чи функції. Крім того, у парадигмі займенникового прикметника *кожний* (*кожен*) відсутня грамама Кл. в., яка засвідчена в окремих лексико-семантичних варіантах прикметника *певний*.

Означальний займенниковий прикметник *інший* (3.6.), відповідно до ГСУЛМ, відмінюється за зразком прикметника *великий* (код парадигми 1 О), аналогічно до прикметника *всякий* (*всяк*). Така характеристика є обґрунтованою щодо флексійного набору та наголошування словозмінних форм парадигми, але не стосується Кл. в., наявного в автосемантичного прикметника, але відсутнього в займенникового.

Питально-відносні займенникові прикметники (*який, котрий, чий*) також мають неоднакову словозміну (4.). Займенниковий прикметник *який* (4.1.) відмінюється, за матеріалами ГСУЛМ, за зразком прикметника *хвостовий* (код парадигми 1 Ф). До цього самого зразка парадигми відсилає ГСУЛМ і при визначенні словозмінного типу займенникового прикметника *такий* (1.3.). Ми зазначали вище, що збіг із прикметниковою твердою відміною і зазначеним кодом парадигми для займенникового прикметника *такий* загалом є коректний, але слід урахувати лакунарність грамами Кл. в. слова *такий*. Займенниковий прикметник *який* відмінюється майже тотожно зі словом *такий*, проте відрізняється повною відсутністю у займенникового прикметника *який* форм Кл. в. Спільність парадигматики цих займенникових прикметників підкріплюється тим, що вони становлять собою морфологічне категорійне протиставлення-єдність: питання *який?* – відповідь (вказівка) *такий*.

Займенниковий прикметник *котрий* (4.2.), що функціонує як питальний у значенні «який саме? який за порядком?», як неозначений займенниковий прикметник у значенні «один із кількох; який-небудь, будь-який», а також як сполучне слово «те саме, що який», у ГСУЛМ має код парадигми 1обм. Ф, тобто він відмінюється майже так само, як прикметник *хвостовий* (код парадигми 1 Ф), однак без реалізації підпарадигми обмеженого числа. На нашу думку, у нього відсутня також реалізація Кл. в.

Займенниковий прикметник *чий* (4.3.), що як питальне слово означає питання про належність кого-, чого-небудь комусь, а у відносному значенні уживається як сполучникове слово, має специфічну парадигму.

Зразок відмінювання займенникового прикметника *чий*

відмінок	однина			множина
	чол. рід	жін. рід	сер. рід	
Н. в.	<i>чий</i>	<i>чия</i>	<i>чье</i>	<i>чії</i>
Р. в.	<i>чийого</i>	<i>чїєї</i>	<i>чийого</i>	<i>чїїх</i>
Д. в.	<i>чийому, чїєму</i>	<i>чїїй</i>	<i>чийому, чїєму</i>	<i>чїїм</i>
Зн. в. (н)	<i>чий</i>	<i>чїю</i>	<i>чїє</i>	<i>чїї</i>
Зн. в. (і)	<i>чийого</i>			<i>чїїх</i>
Ор. в.	<i>чїїм</i>	<i>чїєю</i>	<i>чїїм</i>	<i>чїїми</i>
М. в.	<i>на чийому, на чїєму / на чїїм</i>	<i>на чїїй</i>	<i>на чийому, на чїєму / на чїїм</i>	<i>на чїїх</i>
Кл. в.	-	-	-	-

Як засвідчує аналіз, займенниковий прикметник *чий* має варіантні форми одн. чол. і сер. роду Д. в. (*чийому* і *чїєму*) та М. в. (*на чийому, на чїєму, на чїїм*). Частина цих форм (*чийому, на чийому, на чїїм*) реалізує флексії, властиві парадигматиці автосемантичних прикметників (*-ому, -ім*), тоді як інші (*чїєму, на чїєму*) – флексією (*-єму*), спільну з формами парадигми займенникових прикметників (*мій, твій, свій*), у яких форми з цією флексією є безваріантними. До речі, ГСУЛМ не подає у зразку парадигми займенникового прикметника *чий* форм із флексією (*-єму*) (ГСУЛМ: 718). Наявність ініціального [e] замість [o] у флексіях одн. жін. роду Р. в. (*-її*) і Ор. в. (*-єю*) дає підстави об'єднати за цією морфологічною ознакою займенникові прикметники *чий* і *мій, твій, свій, цей, той, весь* в один парадигматичний різновид. Зазначені лексеми доцільно кваліфікувати як окремий тип специфічної займенникової відміни займенникових прикметників (I).

Інші займенникові прикметники (*наш, ваш, їхній, такий, самий, всякий (всяк), кожний (кожен), інший, який, котрий, жодний (жоден)*) змінюються так само, або майже так само (відмінності стосуються Кл. в. та функціонування коротких форм), як відповідні типи автосемантичних прикметників. Саме тому ГСУЛМ і відсилає до прикметникових зразків їх парадигм. Ці займенникові прикметники об'єднуємо у тип власне прикметникової відміни займенникових прикметників (II).

Класифікаційна ознака словозміни автосемантичних прикметників – поділ на групи за твердістю-м'якістю кінцевого приголосного основи – релевантна і для займенникових прикметників. До м'якої групи (Б.) належить займенниковий прикметник *їхній* (П. Б. 1.), а також ознаки м'якої групи виявляють займенникові прикметники *весь* і *чий* (І. Б. 2.). Займенниковий прикметник *цей* (І. В.) характеризується словозмінними рисами мішаної групи (В.). Всі інші займенникові прикметники, як займенникової (І. А.), так і власне прикметникової відміни (П. А.), належать до твердої групи (А.).

Заперечні (5.) та неозначені (6.) займенникові прикметники мають переважно складну словотвірну структуру, у якій до питально-відносного займенникового прикметника (*який, котрий, чий*) у препозиції додається заперечна частка-префікс *ні-* (*ані-*) та компоненти із семантикою неозначеності *аби-*, *будь-*, *де-*, *хтозна-*, *казна-*, *бозна-*, *чортзна-*, або у постпозиції компоненти із семантикою неозначеності *-сь* і *-небудь, -будь*. Відмінювання таких займенникових прикметників зберігає флексійні набори питально-відносних займенникових прикметників, але зазвичай супроводжується зміною схеми наголошення порівняно з вихідною структурою питально-відносних займенникових прикметників та появою у займенникових прикметників із префіксами варіантних форм з прийменниками, де прийменник стоїть між префіксом і основним словом. Нормативний статус таких варіантів у граматичній традиції витлумачено непослідовно. Так, для займенникового прикметника *абиякий*, «Український правопис» (Правопис 2019: 114) пропонує лише варіантні форми одн. чол. роду Ор. в. (*абіяким, абі з якім*) та М. в. (*абі на якому і абі на якім*), натомість ГСУЛМ (ГСУЛМ: 719) подає значно ширший перелік форм із прийменниками в інтерпозиції одн. чол. і сер. роду Р. в. *абіякого і абі до якого*, Зн. в. чол. роду (н) *абіякий і абі на якій*, Зн. в. чол. роду (і) *абіякого і абі на якого*, Зн. в. сер. роду *абіяке і абі на яке*, Ор. в. чол. роду з *абіяким і абі з якім*, Ор. в. сер. роду *абіяким і абі з якім*, М. в. (*на*) *абіякому, (на) абіякім і абі на якому, абі на якім*, одн. жін. роду Р. в. *абіякої і абі до якої*, Зн. в. *абіяку і абі на яку*, Ор. в. *абіякою і абі з якою*, М. в. (*на*) *абіякій і абі на якій*, множини Р. в. *абіяких і абі до якіх*, Зн. в. (н) *абіякі і абі на які*, Зн. в. (і) *абіяких і абі на якіх*, Ор. в. *абіякими і абі з якіми*, М. в. (*на*) *абіяких і абі на якіх*. З наведених прикладів випливає, що ГСУЛМ послідовніше фіксує потенційну варіативність уживання форм заперечних та неозначених займенників із прийменниками, але залишається незрозумілим, чому зразок парадигми унормовує лише варіативне уживання препозитивних та інтерпозитивних прийменникових форм лише для Ор. в. одн. чол. роду (з *абіяким і абі з якім*) та М. в. (*(на) абіякому, (на) абіякім і абі на якому, абі на якім; (на) абіякій і абі на якій; (на) абіяких і абі на якіх*). На нашу думку, таку варіативність слід поширити й на інші форми, що можуть уживатися з прийменниками: однини чол. і сер. роду Р. в. *до абіякого і абі до якого*, Зн. в. чол. роду (н) *на абіякий і абі на якій*, Зн. в. чол. роду (і) *на абіякого і абі на якого*, Зн. в. сер. роду *на абіяке і абі на яке*, Ор. в. сер. роду з *абіяким і абі з якім*; одн. жін. роду Р. в. *до абіякої і абі до якої*, Зн. в. *на абіяку і абі на яку*,

Ор. в. з *абіякою* і *абі́ з яко́ю*; множини Р. в. до *абіяких* і *абі́ до які́х*, Зн. в. (н) на *абіякі* і *абі́ на які́*, Зн. в. (і) на *абіяких* і *абі́ на які́х*, Ор. в. з *абіякими* і *абі́ з які́ми*. Зауважене спостереження стосується й інших типів парадигм заперечних і неозначених займенникових прикметників, представлених у ГСУЛМ, де зразками відмінювання виступають лексеми *абичий*, *будь-чий*, *нічий*, *абиякий*, *ніякий*, *будь-який*, див. (ГСУЛМ: 718–719; ГСУЛМЕ). Постфіксовані форми заперечних і неозначених парадигм займенникових прикметників у ГСУЛМ репрезентовані зразком парадигми займенника *чий-будь*. При пошуковій зразка парадигм із постфіксами *-небудь*, *-сь* для слів *якийсь*, *який-небудь* ГСУЛМ відсилає до зразка парадигми *який*, при пошуковій *чий-небудь* – відсилає до *чий-будь*, при пошуковій *чийсь* – відсилає до *чий*, при пошуковій *котрийсь* – відсилає до *якийсь*, а *якийсь* – до *який*, що, на нашу думку, не цілком відповідає довідковій функції ГСУЛМ.

Винятком із окреслених закономірностей структурної будови та словозміни заперечних займенникових прикметників є лексема *жодний* (*жоден*)⁶, що відмінюється за зразком займенникового прикметника *кожний* (*кожен*). При пошуковій зразка парадигми цих прикметників ГСУЛМ відсилає до зразка парадигми із кодом 1а О У прикметника *певний*. Звертаємо увагу на відсутність Кл. в. цих займенникових прикметників та зазначені особливості функціонування коротких форм, флексійний набір та схема наголошення інших форм відповідає інформації, пропонованій ГСУЛМ.

Окремий словозмінний різновид (0.) становить *незмінюваний за відмінками* присвійний займенниковий прикметник, що генетично походить від форм Р. в. займенникового іменника *він* (*вона*, *воно*, *вони*). Форма *його* позначає належність об'єкта референтові, з яким співвідноситься автосемантичний іменник у формі однини чол. чи сер. роду; форма *її* – референтові, з яким співвідноситься автосемантичний іменник у формі однини жін. роду; форма *їх* – референтові, з яким співвідноситься автосемантичний іменник у формі множини. Цей займенниковий прикметник має усі відмінкові функції, окрім функції Кл. в., але не має відмінкових морфологічних форм, пор.: *його книжка лежить* (Н. в.), *немає його книжки* (Р. в.), *принести успіх його книжці* (Д. в.), *бачу його книжку* (Зн. в.), *вражений його книжкою* (Ор. в.), *лежить на його книжці* (М. в.). З огляду на те, що відмінок для прикметника не є власною і номінативною прикметниковою категорією, а є залежною, синтаксично зумовленою, пустою для прикметника, форми такого присвійного займенникового прикметника, як і форми інших незмінюваних прикметників, не можна назвати морфологічно недостатніми. Водночас цей різновид не є типовим займенниковим прикметником – у ньому зберігається номінативне наповнення займенникового іменника *він* (*вона*, *воно*, *вони*), унаслідок чого форми числа і роду зберігають іменникову номінативність та мають власну парадигматичну організацію. Зразок парадигматичної організації займенникового прикметника *його* (*її*, *їх*) подаємо нижче.

⁶ Ці форми є запозиченням із польської мови *żaden* «ні один» і розвинулися з *жадний* (*жаден*) (діал.) під впливом більш поширеної української фонетичної структури числівника *один* (ЕСУМ 2: 204).

Зразок парадигматичної організації реалізації значень числа і роду та функційного навантаження граем відмінка займенникового прикметника *його* (її, їх)

відмінок	однина			множина
	чол. рід	жін. рід	сер. рід	
Н. в.	<i>його</i>	<i>її</i>	<i>його</i>	<i>їх</i>
Р. в.	<i>його</i>	<i>її</i>	<i>його</i>	<i>їх</i>
Д. в.	<i>його</i>	<i>її</i>	<i>його</i>	<i>їх</i>
Зн. в.	<i>його</i>	<i>її</i>	<i>його</i>	<i>їх</i>
Ор. в.	<i>його</i>	<i>її</i>	<i>його</i>	<i>їх</i>
М. в.	<i>його</i>	<i>її</i>	<i>його</i>	<i>їх</i>
Кл. в.	-	-	-	-

Висновки та перспективи дослідження. Словозіна займенникових прикметників, будучи специфічною для більшості цих лексем, підлягає системному узагальненню за такими параметрами структури парадигм, як: 1) змінюваність (+) / незмінюваність (0.) за відмінками; 2) ступінь наближеності флексій до словозіни автосемантичних прикметників – більший (II) чи менший (I); 3) наявність у словозіні займенникових прикметників ознак відміни автосемантичних прикметників твердої (А.), м'якої (Б.) та мішаної (В.) груп; 4) складність словотвірної структури займенникових прикметників⁷; 5) реалізація граєми Кл. в.; 6) наявність варіантних відмінкових форм, пов'язаних з інтерпозицією прийменника. Кожен із зазначених параметрів є окремим класифікаційним критерієм, що накладається на типологію займенникових прикметників за семантичними розрядами (1. – 6.). Водночас у взаємодії цих параметрів простежуються певні закономірності. Зокрема, можливість варіантних відмінкових форм, пов'язаних з інтерпозицією прийменника, властива лише заперечним (5.) та неозначеним (6.) займенниковим прикметникам, що мають складну словотвірну структуру; більшість займенникових прикметників має флексійні набори, спільні з парадигмами автосемантичних прикметників, а специфічні займенникові закінчення притаманні відносно невеликій групі слів (*чий, мій, твій, свій, цей, той, весь*); це саме стосується прояву ознак м'якої (*їхній, весь, чий* – Б) та мішаної (*цей* – В) груп; відсутність граєми Кл. в. характеризує більшість займенникових прикметників (за винятком лексем *такий* (1.3.), *мій* (2.1.1.), *наш* (2.2.1.), *самий* (3.2.)), що відрізняє їхню парадигматику від парадигматики автосемантичних прикметників. Окремою диференційною ознакою є також специфічний

⁷ Тут не беремо до уваги експресивно-оцінні похідні типу *кожнісінький, самісінький, отакенний, отакезний*.

парадигматичний статус коротких форм (*сам, всяк, усяк, кожен, жоден*), що функціонують як варіантні словоформи в межах парадигм і не мають функційно-стилістичних обмежень.

Перспективними вважаємо подальші дослідження проблем унормування та кодифікації окремих словоформ у структурі парадигм займенникових прикметників, їхніх флексій, акцентуаційних моделей і варіантності; актуальним є також узагальнення теоретичних засад опису парадигматики займенникових слів у межах парадигмології, адже займенниковий морфологічний клас, хоч і має будову парадигм багато в чому корелятивну з морфологічними класами своїх автосемантичних відповідників, має й чимало специфічних особливостей, закономірності функціонування яких потребують подальшого системного опрацювання.

Автор заявляє про відсутність конфлікту інтересів. Спонсори не брали участі в розробленні дослідження; у зборі, аналізі чи інтерпретації даних; у написанні рукопису; у рішенні про публікацію результатів.

The author declares no conflicts of interest. The funders had no role in the design of the study; in the collection, analyses or interpretation of data; in the writing of the manuscript; in the decision to publish the results.

Література

1. Алексієнко Л. А., Зубань О. М., Козленко І. В. Сучасна українська мова: Морфологія : підручник / за ред. А. К. Мойсієнка. Київ : Знання, 2013. 524 с.
2. Вихованець І. Р. Частина мови в семантико-граматичному аспекті. Київ : Наукова думка, 1988.
3. Вихованець І., Городенська К. Теоретична морфологія української мови: Академічна граматики української мови. Київ : Пульсари, 2004. 400 с.
4. Вихованець І. Р., Городенська К. Г., Загнітко А. П., Соколова С. О. Граматика сучасної української літературної мови. Морфологія. Київ : Видавничий дім Дмитра Бураго, 2017. 752 с.
5. Грищенко А. П. (ред.). Сучасна українська літературна мова : підручник. Київ : Вища школа, 2002. 439 с.
6. Колесников А. Парадигмологія української мови: теоретичні питання : навчальний посібник. Ізмаїл : ІРБІС, 2020.
7. Колесников А., Делюсто М. Парадигмологія української мови: дієслово та вербоїди : навчальний посібник. Ізмаїл : ІРБІС, 2025. 208 с.
8. Колесников А., Делюсто М. Парадигмологія української мови: іменник : навчальний посібник. Ізмаїл : ІРБІС, 2024. 284 с.
9. Український правопис. Київ : Наукова думка, 2019. URL: <https://www.inmo.org.ua/pravopys-2019.html>

Використані джерела

1. ГСУЛМ – Граматичний словник української літературної мови. Словозміна: Близько 140 000 тис. слів. Київ : Видавничий Дім Дмитра Бураго, 2011. 760 с.
2. ГСУЛМЕ – Граматичний словник української літературної мови. MOVA.info. URL: <http://www.mova.info/grmasl.aspx>

3. ЕСУМ – Етимологічний словник української мови. В 7 т. Т. 1–6. Київ : Наукова думка, 1982– 2012. URL: http://litopys.org.ua/djvu/etymolog_slovnyk.htm
4. СУМ 11 – Словник української мови: В 11-ти т. Київ : Наукова думка, 1970–1980. URL: <https://sum11.com.ua/>.
5. СУ – Словники України online. URL: <http://lcorp.ulif.org.ua/dictua>

References

1. Aleksiienko, L. A., Zuban, O. M., & Kozlenko, I. V. (2013). *Suchasna ukrainska mova: Morfolohiia [Modern Ukrainian language. Morphology]*. Kyiv: Znannia. [In Ukrainian].
2. Hryshchenko, A. P. (Ed.). (2002). *Suchasna ukrainska literaturna mova [Modern Ukrainian literary language]*. Kyiv: Vyshcha shkola. [In Ukrainian].
3. Kolesnykov, A. (2020). *Paradyhmolohiia ukrainskoi movy: teoretychni pytannia [Paradigmology of the Ukrainian language: theoretical issues]*. Izmail: IRBIS. [In Ukrainian].
4. Kolesnykov, A., & Deliusto, M. (2024). *Paradyhmolohiia ukrainskoi movy: imennyk [Paradigmology of the Ukrainian language: noun]*. Izmail: IRBIS. [In Ukrainian].
5. Kolesnykov, A., & Deliusto, M. (2025). *Paradyhmolohiia ukrainskoi movy: diieslovo ta verboidy [Paradigmology of the Ukrainian language: verb and verbids]*. Izmail: IRBIS. [In Ukrainian].
6. *Ukrainskyi pravopys* (2019). Kyiv: Naukova dumka. [In Ukrainian].
7. Vykhovanets, I. R. (1988). *Chastyny movy v semantiko-hramatychnomu aspekti [Parts of speech in the semantic and grammatical aspect]*. Kyiv: Naukova dumka. [In Ukrainian].
8. Vykhovanets, I. R., Horodenska, K. H., Zahnitko, A. P., & Sokolova, S. O. (2017). *Hramatyka suchasnoi ukrainskoi literaturnoi movy. Morfolohiia [Grammar of the modern Ukrainian literary language. Morphology]*. Kyiv: Vydavnychi dim Dmytra Buraho. [In Ukrainian].
9. Vykhovanets, I., & Horodenska, K. (2004). *Teoretychna morfolohiia ukrainskoi movy: Akademichna hramatyka ukrainskoi movy [Theoretical morphology of the Ukrainian language: Academic grammar of the Ukrainian language]*. Kyiv: Pulsary. [In Ukrainian].

Sources

1. HSULM – Hramatychnyi slovnyk ukrainskoi literaturnoi movy. Slovozmina. (2011) Kyiv: Vydavnychi Dim Dmytra Buraho. [In Ukrainian].
2. HSULME – Hramatychnyi slovnyk ukrainskoi literaturnoi movy. MOVA.info. Retrieved from: <http://www.mova.info/grmasl.aspx> [In Ukrainian].
3. ESUM – Etymolohichnyi slovnyk ukrainskoi movy: in 7 vols. (1982-2012). Kyiv: Naukova dumka. [In Ukrainian].
4. SUM 11 – Slovnyk ukrainskoi movy: in 11-ty vols. (1970–1980). Kyiv: Naukova dumka. [In Ukrainian].
5. SU – Slovnyky Ukrainy online. Retrieved from: <http://lcorp.ulif.org.ua/dictua> [In Ukrainian].

Дата надходження до редакції: 14.02.2026

Дата надходження після доопрацювання: 14.03.2026

Дата затвердження редакцією: 20.03.2026

INFLECTION OF PRONOMINAL ADJECTIVES: PARADIGMOLOGICAL DESCRIPTION**Andrii Kolesnykov**

Department of Ukrainian Language and Literature, Izmail State University of Humanities, Izmail, Ukraine.

Abstract

Background: The description of the Ukrainian language's part-of-speech system at this new stage of the language's development and research needs to be updated. This means, first, moving away from focusing on descriptions of the Russian language and the tendency to transfer models of Russian language structure to Ukrainian, which was common in Ukrainian linguistics during the Soviet era. Second, taking into account new scientific facts, as well as new scientific approaches, methods, and techniques.

Purpose: The purpose of the analysis is to describe the inflection of pronominal adjectives using paradigmological methodology and to improve this methodology.

Results: It is considered that the inflection of pronominal adjectives, being specific to most of these lexemes, can be generalized according to the following parameters of paradigm structure: 1) inflectability – non-inflectability by case, 2) degree of proximity of inflections to the inflection of autosemantic adjectives – greater or lesser, 3) presence in the inflection of pronominal adjectives of features of inflection of autosemantic adjectives of the hard, soft and mixed groups, 4) the complexity of the word-formation structure of pronominal adjectives, 5) the realization of the vocative case, 6) the presence of variant case forms associated with the interposition of a preposition. Each of these parameters is a separate classification criterion that is superimposed on the typology of pronominal adjectives according to semantic categories.

Discussion: The author considers that the perspective of further research in this direction is the standardization and codification of certain word forms in the structure of pronoun-adjective paradigms, their inflections, stress patterns, and variants, as well as the generalization of knowledge about the paradigmatics of pronouns in paradigmology.

Keywords: paradigm, grameme, pronominal adjective, inflection, declension, incompleteness, lacunarity.

Vitae

Andrii Kolesnykov is Doctor of Philology, Professor, Head of Department of Ukrainian Language and Literature at Izmail State University of Humanities. His areas of research interests include dialectology, theoretical morphology, areal linguistics, sociolinguistics.

Correspondence: akolesnykov2015@ukr.net

Received: 14.02.2026

Received in revised form: 14.03.2026

Accepted: 20.03.2026